

Catedrala „Sf. Nicolae” din Tulcea – mărturii istorice

Dr. Alexandrina Cuțui

Muzeul Bucovinei Suceava;
e-mail: alexandrinacutui@yahoo.com

“St. Nicholas” Cathedral in Tulcea – a Historical Legacy

Abstract

The town of Tulcea’s cathedral, named after St. Nicholas, is a monumental edifice, built in the old Byzantine style and shaped as a cross. It was built on the place where an old wooden church was constructed by Christian refugees from the village of Beștepe, who were forced to leave their parish because of constant plunders.

The construction of the present church begun in 1862, with the blessing of Metropolitan Dionisie of Durostor; it was the first Christian edifice in Tulcea to which the sultan authorised (with a document called *iradea*) the building of steeples as the superstructure of the actual church.

In 1867, Prince Carol I, on his way through Tulcea, donates a cup, a star and 100 gold coins to the church. The construction of the church is finally over in 1877, with the blessing of Metropolitan Nechifor of Dobrogea.

After Dobrogea becomes part of Romania, Tulcea becomes the most important town in the area, transforming into a highly important economic and military centre.

Rezumat

Catedrala orașului Tulcea, cu hramul „Sf. Nicolae”, este o construcție monumentală, realizată în stil bizantin, având formă de cruce. Inițial, pe acel loc s-a aflat o altă biserică, din lemn, care a fost construită de către credincioșii refugiați din satul Beștepe, aceștia fiind nevoiți să părăsească localitatea din cauza unor bande de răufăcători care-i jefuiau.

Construcția actualei biserici a început în anul 1862, cu binecuvântarea mitropolitului Dionisie al Durostorului. A fost primul edificiu creștin din Tulcea căruia sultanul, printr-o iradea (autorizație), a permis să i se înalțe turle. În anul 1867 principele Carol I trece prin Tulcea și donează bisericii

un potir, o steluță și 100 de galbeni. Finalizarea lucrărilor catedralei au avut loc în anul 1877, sub păstorirea mitropolitului Nechifor al Dobrogei.

După revenirea Dobrogei la România, Tulcea devine cea mai importantă localitate din zonă, fiind un centru economic și militar foarte însemnat.

Keywords: church, Tulcea, refugees, edifice, Metropolitan, Christians

Cuvinte cheie: biserică, Tulcea, refugiați, Mitropolie, creștini

În evoluția sa istorică, spațiul danubiano-pontic a prezentat un important interes pentru statele riverane sau pentru reprezentanții Marilor Puteri. Acest teritoriu era râvnit în primul rând în scop economic și militar.

Cele mai vechi mărturii ale creștinătății se regăsesc tot în acest spațiu, după cum se știe, încă din perioada apostolatului Sf. Andrei¹.

În județul Tulcea, în zona comunei Mahmudia, pe un platou al ultimei coline aflată înspre Dunăre a dealurilor Beștepe – care în limba turcă înseamnă „cinci coline” –, se află ruinele cetății Salsovia, fortăreață romano-bizantină și apoi reședință episcopală. La Salsovia au fost descoperite ruinele „cetății Bisericuța” și o inscripție închinată lui *Deus Sanctus Sol* din timpul lui Licinius Flavius Valerius (308-324), împărat roman al provinciilor de răsărit, care, împreună cu Constantin cel Mare, a fost autorul Edictului de la Milan (313), dar, mai târziu, a intrat în conflict cu acesta, fiind ucis².

Cercetările etnografice efectuate în zonă au scos la iveală urme ale practicării unor obiceiuri și alte dovezi ce atestă originea românească a populației de aici, ai cărei strămoși au venit prin transhumanță și s-au statornicit pe aceste locuri de multă vreme³.

În secolul al XVIII-lea, când Dobrogea era sub stăpânire turcească, populația românească din Beștepe a fost nevoită să părăsească localitatea din cauza unor bande de răufăcători bașibuzuci care o jefuiau. Creștinii români din satul amintit și-au părăsit plaiurile natale și, pentru o mai bună siguranță, s-au stabilit în Tulcea, oraș cu o viață economică și administrativă mai organizată. Stabiliți aici, au ridicat o biserică mică din lemn, pe care au înzestrat-o cu odoarele pe care le luaseră cu ei în exodul către Tulcea.

¹ Gheorghe Constantin Nistoroiu, *De la Episcopia Tomisului la Mitropolia Basarabiei – continuitate și rezistență a românismului ortodox*, în Olimpiu Manuel Glodarencu, Marian Zidaru, Ion Râșnoveanu, *1918-2008, 90 de ani de la unirea Basarabiei cu România*, Edit. Muzeului Marinei Române, Constanța, 2008, p.13-15.

² Eugen Panighianț, *Delta Dunării*, Edit. Sport -Turism, București, 1982, p. 79.

³ *Ibidem*, p. 80.

Anul exact al construirii nu se cunoaște, cert este însă că a existat o bisericuță în care se slujea regulat, în limba română, de către preotul Dimitrie Luca, de origine transilvăneană. Mai târziu, locuitorii orașului au început să construiască o biserică mai mare și au obținut și o aprobare specială, „iradea”, prin care li se permitea ca pe noul edificiu să înalțe turlle. Astfel, Biserica Sf. Nicolae a fost primul edificiu creștin din Tulcea care a avut asemenea elemente arhitecturale. A fost amplasată lângă vechea biserică din lemn. Pe locul unde a fost Altarul, este ridicat un monument comemorativ.

După unele însemnări ale preoților slujitori la Biserica Sf. Nicolae, în anul 1862 s-a început construcția actualii catedrale, actul de fundație fiind pus de Mitropolitul Dionisie al Durostorului. Această dorință a fost dusă la îndeplinire prin gestul plin de curaj și demn de toată lauda, al mitropolitului Nichifor al Dobrogei. Acesta era din Grecia (de la insulele Karpathos îi vine, de altfel, numele) și nu a slujit decât un an (1877-1878) ca Mitropolit în Tulcea, dar cu toate acestea, a rămas în istoria orașului ca un bun și mare patriot⁴. În martie 1877, împreună cu consuli străini din Tulcea, el salvează orașul de la bombardament, iar în luna noiembrie, același an, redă românilor Catedrala Sf. Nicolae, închisă de turci vreme de 5 ani. Fiind în înțelegere cu fruntașii populației române din Tulcea, a hotărât luarea cu forța a noii clădiri⁵.

Fapta Mitropolitului alarmă pe guvernatorul rus Belotercovici, provincia fiind încă sub ocupația rusă, care se prezentă în grabă la fața locului, amenințându-l, în public, pe Mitropolitul Nichifor cu deportarea în Siberia, pentru deschiderea forțată a Bisericii. Însă, atitudinea dărză a Mitropolitului a făcut pe guvernator să cedeze în fața faptului împlinit, astfel populația românească intrând în posesia acestei Biserici. Mitropolitul Nichifor rămâne în Tulcea, trăind dintr-o pensie viageră, greu obținută de la guvern, până în anul 1893.

De subliniat este faptul că în acest lăcaș s-au făcut pe ascuns pregătiri în scopul primirii trupelor române și a administrației românești, în noiembrie 1878, la reintegrarea Dobrogei la Patria Mamă⁶, pentru a nu indispuie pe unii reprezentanți ai puterilor străine care nu vedeau cu ochi buni revenirea regiunii în hotarele firești ale țării⁷. După acea dată,

⁴ Mircea Păcurariu, *Viața bisericească în Dobrogea și în părțile Dunării de Jos, în secolele XV-XIX*, în vol. *De la Dunăre la Mare mărturii istoricești monumente de artă creștină*, ed. a II-a, Galați, 1979, p. 171.

⁵ † LUCIAN Arhiepiscopul Tomisului, *Câteva știri despre ultimul Întâistătător al Mitropoliei de la Tulcea – Dobrogea, Nichifor de Carpat*, în „Glasul Bisericii”, LIV, 1998, 5-8, p. 54-61.

⁶ Nicolina Ursu, Sorin Maxim Ursu, *Interferențe istorice. Dobrogea și Basarabia (1878-1940)*, în Olimpiu Manuel Glodarenco, Marian Zidaru, Ion Râșnoveanu, *op. cit.*, p. 71.

⁷ „Monitorul Oficial” nr. 10 din 3/5 august 1878, p. 27.

Arhiepiscopia Tulcei a fost inclusă în Arhiepiscopia Dunării de Jos, având sediul la Galați⁸.

La 24 aprilie 1879 autoritatea bisericească a instalat ca protoiereu pe iconomul Gheorghe Rășcanul⁹.

Construcția este monumentală, realizată în stil bizantin și în formă de cruce¹⁰, dominând prin măreție împrejurimile, iar în zilele de sărbătoare existența ei se face cunoscută până la mari depărtări, prin sunetul deosebit de melodos al vestitelor sale clopote, turnate în Bavaria la 1882, în localitatea Meninghen (Geburtig. Aus. Baiern Bejtele) – prin intermediul unui comerciant, Urlik Weibl din Brăila. „Făcut în zilele M.M.L.R.R. Carol I, Elizbeta, a Prea Sfințitului Episcop Iosif Georgianu al Eparhiei Dunărea de Jos, pentru Biserica Ortodoxă Sf. Ierarh Nicolae din Tulcea, prefect al județului, Paul Stănescu, cu cheltuiala tuturor binevoitorilor creștini, prin stăruința comitetului instituit pentru acesta sub prezidenția Protoiereului Gh. Rășcanu, Membrii: Vasile Sotirescu – primarul orașului, Ioanovici – directorul prefecturii, căpitan Ionescu Reg. III (infanterie) anul 1882”¹¹. Pe fiecare clopot se află turnată stema provinciei Dobrogea (2 delfini)¹².

Zidul este din piatră și cărămidă, tencuit pe exterior. Biserica este învelită cu tablă galvanizată. Interiorul este pictat în ulei. Tavanul este format din 15 bolți, sprijinite pe opt stâlpi masivi din cărămidă și piatră. Suprafața construcției este de 476 m². Când au început să se săvârșească serviciile religioase în biserică, aceasta era destul de săracă, nepictată și necesita foarte multe îmbunătățiri. La prima slujbă și, probabil și după aceea, Sfânta Masă era formată din blocuri de piatră pe care se văd și astăzi, în latura ei dinspre miază-zi, o cruce și inițialele „IS.HS” scrise în slavonă. Și pe latura de apus a fost așezată o piatră, probabil tot o fostă cruce, dar care este în poziție orizontală¹³.

Drept catapeteasmă au fost folosite 4 icoane împărătești ce au fost așezate pe niște scânduri întinse. Pe jos era o dușumea din scândură și un mic analog ce servea drept strană cântărețului. Îmbunătățirile, care erau strict necesare, priveau în special mobilierul, catapeteasma, pictura, odoarele sfinte, odăjdiile, iar în exterior, împrejmuirea etc. În anul 1878 Dobrogea

⁸ Mircea Păcurariu, *Basarabia, aspecte din istoria Bisericii și a neamului românesc*, Tipografia Mitropolitană Trinitas, Mănăstirea Neamț - Mănăstirea Golia, Iași, 1993, p. 75.

⁹ Pr. Felix Neculai, *Spațiul de la Gurile Dunării: repere istorico-spirituale*, Conferință susținută la Biblioteca Astra Sibiu, 5 iunie 2011.

¹⁰ Vezi fig. 1 - Planul bisericii.

¹¹ Costin Scurtu, *Armata terestră română din Dobrogea (1828-1919)*, vol I, Edit. Muzeului Marinei Române, Constanța, 2008, p. 26-27.

¹² Vezi fig. 4 – Stema Dobrogei.

¹³ <http://www.episcopiatulcii.ro/catedrala.html>.

este încorporată definitiv la Patria Mamă¹⁴. Cu acest prilej Biserica Sf. Nicolae din Tulcea este vizitată de mai mulți miniștri, cărora li se aduce la cunoștință, de către credincioșii bisericii, nevoile materiale ale acesteia.

Preotul Gh. Rășcanu informează guvernul țării despre starea materială a Bisericii, solicitând un sprijin. Guvernul acordă un ajutor în suma de 10.000 lei, ajutor care este folosit de Comitetul format din Pr. Palade, N.Petrescu, Manolache Popovici și Vasile Gâsca¹⁵. Aceștia angajează lucrători pentru învelirea bisericii cu tablă, acoperișul fiind din lemn. Tot atunci a fost tencuită biserica în exterior, au fost confecționate amvonul, o strană arhierescă și alte două strane pentru cântăreți; catapeteasma a fost adusă de la tabăra militară Furcenii și instalată în locul celei improvizată din scânduri.

Dania pentru înzestrarea bisericii nu se făcea pentru prima dată. Un gest asemănător a avut loc în anul 1867 când, mergând spre Constantinopol, cu vaporul pe Dunăre, pentru investitură, principele Carol s-a oprit la Tulcea, în urma invitației ce i s-a făcut de către Matesatiful de atunci al Dobrogei, Ismail Pașa, care locuia în oraș. Cu această ocazie, Carol I a vizitat și Biserica Sf. Nicolae, care era în construcție, dar lucrările erau aproape de final. Înțelegând nevoile în care se afla, a donat bisericii un potir din metal comun, alb, o steluță și un disc, precum și 100 de galbeni, în numerar¹⁶.

În anul 1897, sub preotul paroh N. Gheorghiu, bisericii i s-au făcut o serie de reparații cu sprijin primit de la guvernul român prezidat de Dimitrie Sturza, ulterior de G. Cantacuzino. Suma cheltuită cu acest prilej a fost de 63.000 lei, investită în următoarele lucrări: învelitul cu tablă, reparația pereților în interior și zugrăvitul lor cu chipuri de sfinți. Redăm mai jos un fragment din însemnarea făcută într-un registru de preotul Vasilian, fost paroh al Bisericii. Arătând că în Biserica s-a făcut slujba așa cum o deschisese Mitropolitul Nichifor, însemnarea precizează: „În felul acesta s-a slujit în ea până în 1897, când a fost închisă în vederea restaurării și înzestrării ei cu tot ce trebuia. Trebuie știut că în afara de câteva icoane de lemn, nu avea nici o pictură [...] În anul închiderii a fost însărcinat de către ministerul Cultelor la pictarea bisericii, marele nostru pictor Ștefan Luchian, secundat de Artachina și nu au fost dusă lucrarea la bun sfârșit de vreme ce fondurile puse la dispoziție de Minister nu erau suficiente și nici plătite la

¹⁴ C.C. Giurescu, *Din istoria nouă a Dobrogei*, București, 1928, p. 16, 17.

¹⁵ Protopopul G.V. Niculescu, *Dare de seamă alcătuită cu ocazia jubileului de 40 ani de domnie a Majestății Sale Regelui Carol I al României*, Atelierele grafice SOCEC & Comp, Societate anonimă, București, 1906, p. 124.

¹⁶ Apostol D. Culea, *Cât trebuie să știe oricine despre Dobrogea (trecutul-prezentul-viitorul)*, Edit. Casei Școalelor, București, 1928, p. 95.

vreme [...] și așa cu pictura neterminată, în anul 1900, la 29 Mai, biserica a fost redeschisă și sfințită după toate regulile canonice, de Episcopul de mai târziu, Mitropolitul Partenie Clinceni”¹⁷.

Tot în anul 1897 au mai fost executate catapeteasma, din lemn de stejar, două iconostase mici, două strane pentru cântăreți și strana pentru credincioși, cu 46 de locuri, de asemenea din lemn de stejar¹⁸. Din enumerarea acestor obiecte, însemnarea preotului Zaharia Popescu pare să fi omis amvonul, care este tot din stejar, și poartă toate caracteristicile obiectelor descrise mai sus.

Pardoseala este executată din mozaic. Icoanele Catapetesmei au fost lucrate de către pictorul-profesor D. Marinescu din București, între anii 1905-1906. Iată ce spune, mai departe, în însemnarea sa, preotul Ioan Vasilian: „Pictura Bisericii a fost făcută în întregime în 1905-1906, de pictorul D. Marinescu, profesor din București, sub păstoria Episcopului, mai apoi Mitropolit, Pimen Georgescu.... Spre nenorocul nostru, noul pictor a distrus tot ceia ce pictase Ștefan Luchian, acoperind cu vopsea totul, sub motiv că tot ce pictase Luchian era de proastă calitate”¹⁹. Motivele decorative au fost executate de meșteri aduși special din Munchen.

În vara anului 1923 s-a împrejmuit curtea bisericii cu gard de piatră și grilaj din zăbrele de lemn de brad. În anul 1934 s-a pus parchet pe jos, în locul mozaicului, a fost confecționat dulapul pangarului și s-a reparat și vopsit împrejmuirea bisericii.

Biserica Sf. Nicolae din Tulcea dispune de un important număr de obiecte cu valoare istorică și artistică (din metale prețioase), donate de diferiți credincioși și de cărți de cult (unele de proveniență grecească, altele slavone, altele tipărite la noi – Neamț, Buzău, Chișinău, București).

Această catedrală arată că în Tulcea, din cele mai vechi timpuri, au existat buni creștini. După anul 1886 Guvernul român a hotărât să dea pământ în Dobrogea tuturor românilor care vor să se stabilească în aceste locuri. Cu această ocazie s-au stabilit aici locuitori din toate părțile țării și din Transilvania²⁰, Tulcea devenind un centru economico-social însemnat²¹.

¹⁷ <http://www.episcopiatulcii.ro/catedrala.html>.

¹⁸ http://www.calificativ.ro/catedrala_sf_nicolae_tulcea-a14606.html

¹⁹ Protopopul G.V. Niculescu, *op. cit.*, p.124.

²⁰ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, Editura Institutului Biblic și de misiune al BOR., București, 1997, p.176.

²¹ Gh. Iacob, *Trăsături ale modernizării*, în *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, Edit. Enciclopedică, București, 2003, p. 45.

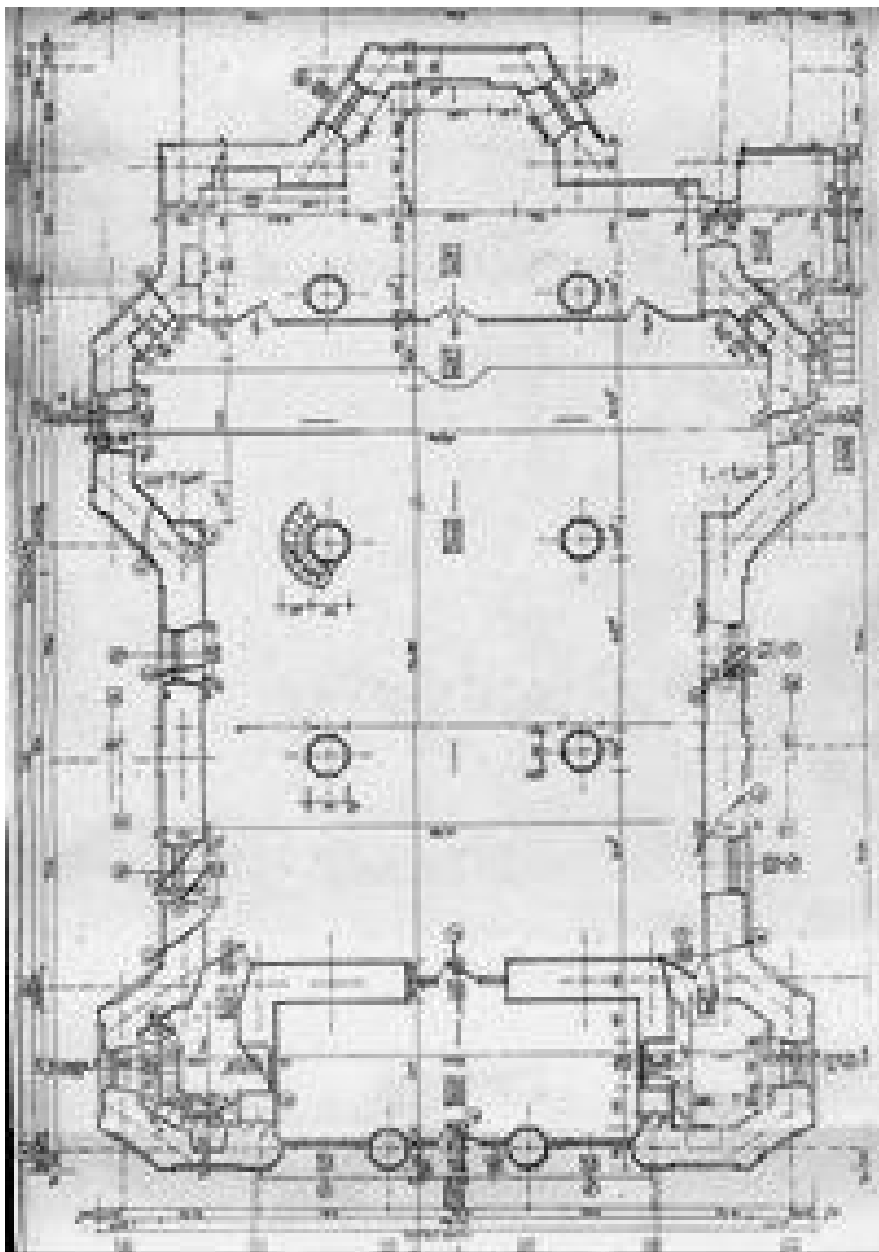

Fig. 1. Planul Bisericii „Sf. Nicolae” din Tulcea

Fig. 2. Biserica „Sf. Nicolae” în timpul ultimei restaurări.

Fig. 3. Biserica „Sf. Nicolae” în prezent.

Fig. 4 – Stema Dobrogei.